

MIASTA (TRANS)GRANICZNE JAKO UCZESTNICY PROCESU INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Jarosław Jańczak

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą

Adam Mickiewicz University, Poznań
European University Viadrina, Frankfurt (Oder)
janczak@europa-uni.de

Streszczenie. Zmiana skali postrzegania procesów integracyjnych pozwala na inną ocenę ich przyczyn i przebiegu. Graniczne miasta bliźniacze są tu ciekawym przykładem dla analizy empirycznej. Badanie dyskursu integracyjnego ich struktur administracyjnych daje możliwość zdefiniowania kilku różnych schematów współpracy/integracji transgranicznej. To między innymi staż integracyjny oraz dziedzictwo konfliktu determinują ten proces.

Słowa kluczowe: graniczne miasta bliźniacze, integracja graniczna, integracja europejska, transgraniczność

WPROWADZENIE

Współpraca transgraniczna stanowi jeden z najbardziej jaskrawych przykładów intensyfikacji ponadgranicznych kontaktów na poziomie wspólnot lokalnych w kontekście procesu integracji europejskiej [Gualini 2003]. Wraz z otwieraniem i zanikaniem granic państwowych szczególnie miasta przygraniczne stają się naturalnymi partnerami we współpracy na rzecz rozwiązywania problemów społeczności lokalnych. Problemów, które swym zasięgiem przekraczają granice państwowe.

Współczesne studia nad granicami w Europie determinowane są między innymi przez dwa procesy: deborderyzację (*de-bordering*) oraz przeskalowanie (*re-scaling*).

Pierwszy związany jest z zanikaniem westfalsko rozumianej terytorialności. Pojęcie granicy (w znaczeniu *boundary*) [Jones 1959], rozumiane jako rozdzielanie wyłącznych suwerenności sąsiadujących systemów przestrzenno-państwowych, poddane jest przedefiniowaniu. Jego przejawem jest liberalizujący się reżim kontroli granicznych (granice wewnętrzne strefy Schengen), istotą natomiast – realistyczne podejście do możliwości (pełnej) kontroli nad procesami zachodzą-

cymi wewnątrz granic państwowych [Newman 2003]. Efektem jest system współzależności pomiędzy sąsiadującymi strukturami terytorialnymi, co zbliża ich „styk” ku (przypominającej średniowieczną) koncepcji granicy (*frontier*) [Kristof 1959] jako miejsca przenikania się i mieszania wpływów pochodzących z obydwu struktur.

Drugi dotyczy uznania poziomów zachodzących procesów. Przeskalowanie [Smith 1992, Swyngedouw 2004] polega na odejściu od skali państwa ku agregatom większym (*up-scaling*), związanym np. z granicą zewnętrzną UE, oraz mniejszym (*down-scaling*), dotyczącym regionów (trans)granicznych, euroregionów, itp. Refleksja akademicka postrzega te procesy z jednej strony jako element zjawisk integracyjnych (przykładowo przez pryzmat koncepcji wielopoziomowego zarządzania – *multi level governance*) [Heinelt and Niederhafner 2008], z drugiej natomiast – jako zmianę wewnętrznego modelu reżimu terytorialnego (decentralizacja i regionalizacja).

Opisane tendencje znajdują swoje odzwierciedlenie w badaniach nad procesami integracyjnymi. Tradycyjnie podejście do studiów nad integracją europejską przyjmuje perspektywę państwowocentryczną oraz analizę relacji między kategoriami *makro*. To centra generują idee integracyjne, posiadają także poddawane integracji zasoby, których nowe konstelacje kreują określone rezultaty. Dzieje się tak niezależnie od przyjmowanej perspektywy teoretycznej. Tak (neo)funkcjoniści, realiści, jak i konstruktywiści – niezależnie od dominujących w ich refleksji elementów – zdają się postrzegać proces przez pryzmat centrów. Podobnie dzieje się ze skalą analizy. W dominujących podejściach rozpatruje się „wielkie agregaty”, takie jak gospodarka, państwo, naród, itd. Studia graniczne weryfikują zaprezentowane podejścia poprzez odrzucenie państwowocentrycznej perspektywy na rzecz punktu widzenia peryferii oraz wprowadzenie kategorii *mikro*: regionów, miast, społeczności lokalnych, tożsamości transgranicznych, itd.

Jedną z empirycznych ilustracji przedstawionych refleksji są w studiach nad integracją europejską miasta (trans)graniczne, określane również jako graniczne miasta bliźniacze (GMB). To one właśnie stanowią egzemplifikację „perspektywy krawędzi” oraz przeskalowania optyki analitycznej.

Celem niniejszych rozważań jest ukazanie granicznego wymiaru procesów integracyjnych poprzez analizę przykładu GMB. Większość teorii integracyjnych próbuje odpowiedzieć na pytanie: dlaczego dochodzi od integracji i według jakiego schematu ona następuje? Konstruując problem badawczy, zdecydowano się odwołać do obu wymienionych kwestii, stosując poziom *mikro*. Intencją autora jest więc odpowiedź na następujące pytania: Po pierwsze, dlaczego graniczne miasta bliźniacze decydują się na bliską współpracę i/lub integrację? Po drugie, w jaki sposób implementowany jest postulat współpracy/integracji transgranicznej przez pary miast?

GRANICZNE MIASTA BLIŹNIACZE

GMB to miasta „rozdzielone granią państwową” [Schultz 2002], a więc znajdujące się w bezpośredniej bliskości i doświadczające (zarówno pozytywnie, jak i negatywnie) swojego położenia [Ehlers and Buursink 2000]. Geografia europejskich GMB przedstawiona została na mapie 1 (kropkami pustymi zaznaczono analizowane miasta, kropkami pełnymi pozostałe europejskie pary miast).

Mapa 1. Graniczne miasta bliźniacze w Europie
Źródło: Opracowanie własne

Map 1. Border twin towns in Europe
Source: The author

Genetyczne teorie granicznych miast bliźniaczych zwracają uwagę na ich trojaki pochodzenie. Pojawiają się one w wyniku przesunięcia granicy państwowej i przecięcia istniejącego organizmu miejskiego (podzielone, *divided*), rozwijające się niezależnie po obu stronach granicy (powielone, *duplicated*), oraz istniejące po obu stronach przeszkody (najczęściej wodnej), zyskujące kontakt w wyniku budowy infrastruktury komunikacyjnej (połączone, *connected*) [Buursink 2001]. Pary miast pojawiały się w Europie w kilku falach: w okresie średniowiecza, wojen napoleońskich, pierwszej i drugiej wojny światowej oraz po upadku bloku wschodniego. Graniczne miasta bliźniacze tworzyły się historycznie wcześniej w Europie Zachodniej i później w Środkowej i Wschodniej.

W akademickiej debacie nad przyczynami kontaktów transgranicznych granicznych miast bliźniaczych oraz ich wysiłków integracyjnych odnaleźć można dwa przeciwstawne podejścia.

Pierwsze z nich zakłada, iż zjawiska zachodzące wewnątrz par miast stanowią lokalną emanację procesów zachodzących w skali kontynentalnej. Przeskalowanie integracji prowadzi do metafory granicznych miast bliźniaczych jako „laboratoriów integracji europejskiej”. Zakłada się tu, iż z uwagi na bliskość przestrzenną sąsiadujących struktur administracyjnych, kulturowych, społecznych, językowych, itd., procesy ogólnoeuropejskie przebiegają w sposób bardziej intensywny i są łatwiejsze do zauważenia dla zewnętrznego obserwatora. W laboratorium tym następuje więc testowanie rozwiązań integracyjnych [Gasparini 1999–2000].

Drugie z podejść postrzega procesy integracyjne pomiędzy GMB jako element wynikający z integracji kontynentalnej, jednakże niebędący jej „miniaturą”, a raczej efektem. Zwraca się tu uwagę na trudności z przeniesieniem modeli integracyjnych opisujących zachowania państw i narodów na nieadekwatne metodologicznie struktury. W wizji tej współpraca i integracja transgraniczna stanowią jedynie strategię rozwojową. Zakłada się, iż peryferyjna lokalizacja miast nadgranicznych jest w warunkach klasycznie zorganizowanego reżimu granicznej bariery rozwojową. Proces otwierania granic jest więc szansą dla lokalnych struktur na poprawę własnej pozycji (względem innych konkurencyjnych jednostek funkcjonujących w tym samym systemie państwowym) poprzez skorzystanie z zasobów dostępnych po drugiej stronie granicy (infrastruktura, różnice cenowe, konsumenci, itd.) lub oferowanych przez Unię Europejską (środki pomocowe na przedsięwzięcia realizowane wspólnie przez partnerów z obu stron granicy) [Ehlers 2001].

METODOLOGIA

Zaprezentowane poniżej rozważania opierają się na analizie dyskursu integracyjnego struktur administracyjnych GMB. Ten natomiast zgromadzony zo-

stał za pomocą wywiadów w wybranych miastach. Próbuąc odpowiedzieć na pytanie o przyczyny i mechanizmy integracji GMB, postanowiono pominąć w niniejszym opracowaniu pozaadministracyjnych aktorów, takich jak społeczności lokalne, organizacje pozarządowe oraz podmioty biznesowe. Zabieg ten podyktowany został ograniczeniami w objętości artykułu; rozważania dotyczące innych aktorów dostępne są w opracowaniach naukowych stanowiących literaturę przedmiotu.

Materiał empiryczny zebrano w okresie od 12 marca 2012 do 19 stycznia 2013 roku. Przeprowadzono wywiady semiustrukturyzowane w urzędach miejskich, głównie z burmistrzami, prezydentami oraz urzędnikami odpowiedzialnymi za współpracę międzynarodową. Badaniu poddano motywacje do współpracy oraz formy współpracy, analizując dyskurs, a nie realne działania. Próba dobrana została z miast granicznych reprezentujących dwie zmienne: czas uczestniczenia w europejskim procesie integracyjnym oraz dziedzictwo konfliktu/współpracy dominujące w przypadku danej pary. W efekcie w próbie pojawiły się: Giurgiu – Ruse z granicy rumuńsko-bułgarskiej, Komárno – Komárom i Štúrovo – Esztergom z granicy słowacko-węgierskiej, Rheinfelden (Baden) – Rheinfelden (Schweiz) [Schib 1961] i Laufenburg (Baden) – Laufenburg (Schweiz) [Lüthi 1986] z granicy niemiecko-szwajcarskiej, Laufen (Bayern) – Oberndorf (Salzach) [Dopsch and Roth 1998] z granicy niemiecko-austriackiej, Görlitz – Zgorzelec [Lemper 2009] z granicy niemiecko-polskiej oraz Strasbourg – Kehl z granicy francusko-niemieckiej. Dobrane pary reprezentują cztery typy oczekiwanych motywacji i deklarowanych form działania, co ujęte zostało w macierzy eksplanacyjnej (schemat 1).

Schemat 1. Graniczne miasta bliźniacze w kontekście dziedzictwa konfliktu/współpracy i stażu integracyjnego

Scheme 1. Border twin towns in the conflict/collaboration legacy, and integration practice context

	Dziedzictwo konfliktu	Dziedzictwo współpracy
Krótki staż integracyjny	Komárno – Komárom Štúrovo – Esztergom Görlitz – Zgorzelec	Giurgiu – Ruse
Długi staż integracyjny	Strasbourg – Kehl	Rheinfelden (Baden) – Rheinfelden (Schweiz) Laufenburg (Baden) – Laufenburg (Schweiz) Laufen (Bayern) – Oberndorf (Salzach)

Źródło: Opracowanie własne
Source: The author

Komárno – Komárom, Štúrovo – Esztergom oraz Görlitz – Zgorzelec położone są na granicach, które były w dwudziestym wieku przedmiotem napięć politycznych i etnicznych, związanych z pierwszą i drugą wojną światową. Miasta te pojawiły się w wyniku podziału wcześniej jednolitych organizmów, jako

rezultat przesunięcia granicy państwowej. W przypadku ostatniej z par dostosowano sytuację etniczną do politycznej. Liberalizacja graniczna związana była tu ze wschodnim rozszerzeniem Unii Europejskiej w roku 2004 oraz strefy Schengen w 2007 i aplikacją formalnych i nieformalnych rozwiązań płynących z Europy Zachodniej, ale także z pojednaniem i normalizacją pomiędzy sąsiadującymi państwami. Poprawne stosunki bilateralne – szczególnie widoczne na granicy – były powiązane z celem integracyjnym i *de facto* polityką warunkowości Unii Europejskiej.

Strasbourg – Kehl to także obszar sąsiedztwa naznaczony problematyczną przeszłością, tym razem jednak obecny w projekcie europejskim od lat pięćdziesiątych dwudziestego wieku, a więc relatywnie długo. Para została rozdzielona w wyniku pierwszej wojny światowej, obie strony reprezentują odmienne realia etniczne i kulturowe.

Giurgiu – Ruse reprezentują nieproblematiczne dziedzictwo, które jednak naznaczone jest niewielką intensywnością wzajemnych kontaktów. Ich wzmocnienie ponownie związane jest z rozszerzeniem z roku 2007. Miasta rozwijały się niezależnie od siebie, granica polityczna jest jednocześnie granicą etniczną i kulturową.

Rheinfelden (Baden) – Rheinfelden (Schwiz), Laufenburg (Baden) – Laufenburg (Schweiz) i Laufen (Bayern) – Oberndorf (Salzach) to pary o wieloletniej tradycji współpracy, których nowa forma związana była z powojennym ładem Europy Zachodniej, w przypadku ostatniej – przede wszystkim z rozszerzenia Unii Europejskiej z roku 1995. Granica jest wynikiem podziału z okresu wojen napoleońskich, jej obie strony zamieszkałe są przez prawie identyczne etnicznie i kulturowo społeczności.

ANALIZA DYSKURSU – PRZYCZYNY

Rozmówcy, pytani o przyczyny współpracy/integracji GMB, zwracali uwagę na szereg elementów. Tworzyły one w praktyce cztery wymiary motywacji: historyczny, przestrzenny, europejsko-integracyjny oraz graniczny. Poniżej zostaną one pokrótce zaprezentowane.

Argument historyczny pojawiał się zazwyczaj jako pierwszy podczas przeprowadzanych wywiadów. Podkreślano więc, iż obecnie przedzielona granicą państwową para „było to jedno miasto” [Wywiad: Komárno], w którym – na co zwracano szczególną uwagę – nadal dominują „silne więzy rodzinne” [Wywiad: Komárno]. Rozmówcy podkreślali elementy wspólnego dziedzictwa, deklarując, iż „przynależymy do siebie”, „byliśmy jednym miastem” [Wywiad: Komárom]. Czasami pojawiał się argument przyczynowości, gdzie deklarowano, iż „pochozimy z drugiej strony” [Wywiad: Komárom], lub „byliśmy razem, potem nas podzielono” [Wywiad: Oberndorf]. Czasami jednak pojawiało się zupełnie inne

osadzenie relacji w kontekście historycznym. Padały stwierdzenia, iż we współpracy „historia jest nieistotna, tu chodzi o przyszłość, nie o przeszłość” [Wywiad: Giurgiu].

Deklarowaną przyczyną była też współzależność i bliskość przestrzenna. Rheinfelden (Schweiz) rozmówca określił jako szwajcarskie miasto „z niemieckim przedmieściem, które jest cztery razy większe” [Wywiad: Rheinfelden (Schweiz)]. W Laufen zadeklarowano, iż razem z Oberndorf „to jest w zasadzie jedno miasto“, które „z lotu ptaka wygląda jak jedno miejsce” [Wywiad: Laufen]. Dodatkowo: „Granica jest relatywnie świeża” [Wywiad: Strasbourg].

Integracja europejska jest postrzegana jako „jeden z wielu powodów, ale ważny” [Wywiad: Komárno]; „projekt europejski testowany w lokalnych warunkach oraz francusko-niemieckim kontekście” [Wywiad: Kehl]; dodatkowo „para położona w sercu Europy” [Wywiad: Kehl]. Strasbourg natomiast jest i chce być „stolicą Europy” [Wywiad: Strasbourg]. „UE ułatwia codzienne funkcjonowanie” mieszkańcom miast [Wywiad: Zgorzelec]. W niektórych przypadkach jednak zauważano, iż „integracja europejska i lokalna są niezależne” [Wywiad: Rheinfelden (Schweiz)]. Czasami nawet wymiar europejski deklarowany był jako nieistotny, jak w przypadku Laufenburg (Baden), gdzie respondent twierdził, iż po obydwu stronach granicy „kultury są takie same, co tu integrować?” [Wywiad: Laufenburg (Baden)]. W obliczu kryzysu natomiast „tu widać, że UE przetrwała” [Wywiad: Oberndorf].

Istotną rolę wydaje się odgrywać liberalizacja reżimów granicznych. Komárno – Komárom to „po Schengen znowu jedno miasto” [Wywiad: Komárom]. W Oberndorfie deklarowano, iż „nie odbieramy granicy jako istniejącej” [Wywiad: Oberndorf]. A „wejście Bułgarii i Rumunii do Unii Europejskiej zostało uwidocznione wspólnymi obchodami na granicy” [Wywiad: Ruse].

Podsumowując, argument historyczny jako główna przesłanka współpracy/integracji GMB pojawia się często i to niezależnie od stażu integracyjnego i dziedzictwa współpracy. Zazwyczaj jednak obecny jest w miastach *podzielonych*, dodatkowo o podobnej kulturze i języku po obu stronach granicy. W miastach *powielonych*, o różnicach kulturowych dystansowano się od historii, koncentrując się na przyszłości. Bliskość przestrzenna uzasadniała przyczyny współpracy głównie w miastach o dłuższym stażu integracyjnym, co wiązać można z dużo bardziej rozwiniętą (przez dekady otwartości) infrastrukturę transgraniczną. Ta wpływa natomiast na percepcję bliskości i poczucie jedności. Integracja kontynentalna jako przyczyna wskazywana była głównie przez pary miast z pograniczy o dziedzictwie konfliktu. Te, gdzie konflikt był historycznie nieobecny, wręcz odżegnywały się od wymiaru europejskiego, postrzegając proces (re)integracji miast jako zjawisko głównie lokalne. Spójność kulturowa wzmagala taką narrację. Ale w warunkach kryzysu wymiar lokalny może świadczyć o trwałości projektu europejskiego, przeskalowując optykę „w górę” (*up-*

scaling). Impuls do działania związany jest z deborderyzacją (Schengen) i obecny jest we wszystkich kategoriach par.

ANALIZA DYSKURSU – PRZEBIEG

Analizując deklaracje dotyczące mechanizmu współpracy/integracji GMB, także można zauważyć szereg prawidłowości. Związane są one z przedefiniowaniem roli granicy, mechanizmu relacji między GMB a centrami państw, funkcjonalną logiką współpracy, konkurencją z innymi ośrodkami oraz formalnymi podstawami współpracy/integracji. Ponownie każdy ze wspomnianych wymiarów zostanie poddany głębszej analizie.

Realistycznie definiowanym celem miast nie była/jest zmiana granic państwowych, a raczej przedefiniowanie istoty granicy. Rozmówcy podkreślali m.in., że istnieją „dwa państwa i jedno miasto” [Wywiad: Komárom; Wywiad: Laufenburg (Baden)], a ziemie po drugiej stronie są „nie do odzyskania” [Wywiad: Komárom]. Jednocześnie „nigdy nie będzie to jedno miasto” [Wywiad: Štúrovo] i „jedno miasto nie może być celem” [Wywiad: Laufen Bayern]. Pomimo tworzenia jednej aglomeracji, są tu „dwa państwa i nie zmienimy tego – nie ma potrzeby, abyśmy to zmieniali” [Wywiad: Strasbourg]. W niektórych parach miast deklarowano: „osiągnęliśmy cel” [Wywiad: Laufen (Bayern)].

W argumentacji pojawiało się często odniesienie do roli centrów, nierazko nierozumiejących lokalnej specyfiki. Stwierdzano: „nie chcemy, aby Bratysława i Budapeszt mieszały się, bo na osi międzypaństwowej występują często napięcia polityczne” [Wywiad: Štúrovo]. A „dla władz centralnych [landowych, wojewódzkich] Görlitz i Zgorzelec to problem marginalny” [Wywiad: Görlitz]. „W centrum nie wyobrażają sobie, jak wygląda sytuacja na granicy” [Wywiad: Kehl]. Z perspektywy Paryża, Stasbourg jest daleko i „nikt nie jest zainteresowany, aby tam pojechać” [Wywiad: Strasbourg]. „Sofia odżegnuje się od Ruse, bo dla niej to daleko” [Wywiad: Ruse].

Wyraźnie widać też elementy funkcjonalnie rozumianego mechanizmu współpracy, który koncentruje się na lepszym wykorzystaniu istniejących zasobów poprzez odwołanie się do potencjału partnera. Stwierdzano: „uzupełniamy się” [Wywiad: Rheinfelden Baden], a „pragmatyczny charakter jest najważniejszy we współpracy transgranicznej” [Wywiad: Rheinfelden (Baden)]. „Celem jest lepsze wykorzystanie istniejących zasobów” [Wywiad: Rheinfelden (Schwyz)], a „w mieście z 45 tys. mieszkańców [tyle liczą oba miasta – J.J.] wiele się dzieje” [Wywiad: Rheinfelden Schwyz]. W Laufen, mówiąc o swoim partnerze, rozmówcy podkreślali, iż to „nie zagranica, to Oberndorf” [Wywiad: Laufen]. Także „to, co się dzieje w Strasbourgu ma konsekwencje dla Kehl”, a „wspólnie można wiele polepszyć” [Wywiad: Kehl]. Miasta „mogą jednak istnieć bez siebie” [Wywiad: Giurgiu].

W konkurencji z innymi ośrodkami miejskimi, sięgając po zasoby partnera, miasto poprawia własną pozycję. W Oberndorfie silnie podkreślano, iż miasto to wraz z Laufen stanowi „wspólne centrum średniej wielkości” oraz, że „musimy być konkurencyjni wobec dużych” [Wywiad: Oberndorf]. Para „razem [to] miasto średniej wielkości” [Wywiad: Zgorzelec], które jest „położone na obrzeżach, ale z rosnącymi funkcjami centralnymi” [Wywiad: Görlitz], to „nowe centrum” [Wywiad: Zgorzelec]

W przypadku miast o długim stażu kontaktów i dziedzictwie współpracy zazwyczaj brakowało formalnego partnerstwa opartego na umowach innych niż sektorowe. „Prawdziwi przyjaciele [ich] nie potrzebują” [Wywiad: Rheinfelden Baden). W niektórych miastach uważano, iż formalne porozumienie to tak „jakby podpisywać umowę o partnerstwie z własną żoną” [Wywiad: Laufen (Bayern)], lub nawet: „nie potrzebujemy oficjalnego partnerstwa, jesteśmy krok dalej” [Wywiad: Oberndorf], „nie potrzebujemy go” [Wywiad: Strasbourg].

Podsumowując, w zakresie istoty granicy w większości miast stwierdzano jedność systemów miejskich i dualność państwowych. W tych, które reprezentują dziedzictwo konfliktu silnie podkreślano niezmienną istniejących granic. W innych – reprezentujących długi staż integracyjny – deklarowano osiągnięcie finalnej formy współpracy/integracji. W zakresie relacji centra – peryferie, w większości par miast skarżono się na brak zainteresowania lub nawet przeszkody tworzone przez centra narodowe. Sam mechanizm współpracy miał w oczach rozmówców przede wszystkim charakter funkcjonalny, a takie deklaracje padały przede wszystkim ze strony przedstawicieli par miast o dłuższym stażu integracyjnym. W większości – niezależnie od kategorii – podkreślano multiplikację własnego potencjału w rywalizacji z innymi (niegranicznymi) ośrodkami miejskimi. Sama współpraca/integracja wymagała formalnych umów i deklaracji, poza przypadkami par miast o długim stażu integracyjnym, a jednocześnie o tradycji współpracy i dodatkowo znacznej zbieżności kulturowej. Tu współpraca/integracja wydawała się być oczywista i nie wymagała instytucjonalizacji.

ZAKOŃCZENIE

Zaprezentowane rozważania ukazują wiele wymiarów obecności miast (trans)granicznych w procesach integracji europejskiej. Zmiana perspektywy z centrów na peryferie i przeskalowanie analizy pozwala na spojrzenie na GMB jako uczestników tego fenomenu. Analiza dyskursu integracyjnego struktur administracyjnych tych miast pokazuje jednak, iż tak na poziomie motywacji, jak i mechanizmów nie jest to grupa jednorodna. Staż integracyjny, dziedzictwo konfliktu/współpracy, ale także podobieństwo kulturowe i sposób powstania generują różne modele współpracy/integracji.

Oczywiście przedstawione rozważania nie wyczerpują problemu, stanowią jedynie przyczynek do dalszych badań. W następnej kolejności postuluje się analizę wyników debaty integracyjnej innych aktorów GMB zaangażowanych w ten proces: mieszkańców, organizacji pozarządowych i środowisk biznesowych. Konfrontacja tych punktów widzenia powinna w pełniejszym zakresie przyczynić się do wyjaśnienia opisywanego zjawiska.

PIŚMIENNICTWO I WYWIADY

- Buursink J., 2001. *The binational reality of border-crossing cities*. GeoJournal no. 54.
- Dopsch H., Roth H., 1998. *Laufen und Oberndorf. 1250 Jahre Geschichte, Wirtschaft und Kultur an beiden Ufern der Salzach*. Laufen.
- Ehlers N., 2001. *The utopia of the binational city*. GeoJournal no. 54.
- Ehlers N., J. Buursink, 2000. *Binational Cities: People, Institutions, and Structures*, in: *Borders, Regions, and People*, M. van der Velde and H. van Houtum (eds), Pion Limited, London.
- Gasparini A., 1999–2000. *European Border Towns as Laboratories of Differentiated Integration*. ISIG Quarterly of International Sociology no. 4.
- Gualini E., 2003. *Cross-border Governance: Inventing Regions in a Trans-national, Multi-level Polity*. DISP Working Paper no. 152.
- Heinelt H., S. Niederhafner, 2008. *Cities and Organized Interest Intermediation in the EU Multi-Level System*. European Urban and Regional Studies vol. 15, no. 2.
- Jones S.B., 1959. *Boundary Concepts in the Setting of Place and Time*. Annals of the Association of American Geographers vol. 49, issue 3.
- Kristof L.K.D., 1959. *The Nature of Frontiers and Boundaries*. Annals of the Association of American Geographers no. 3, vol. 49.
- Lemper E., 2009. *Görlitz. Eine historische Topographie*. Zittau.
- Lüthi A., 1986. *Geschichte der Stadt Laufenburg*. Band 3, Laufenburg.
- Newman, D., 2003. *Theorizing Borders*. Journal of Borderland Studies vol. 18, no. 1.
- Schib K., 1961. *Geschichte der Stadt Rheinfelden*. Rheinfelden.
- Schulz H., Stoklosa K., Jajeśniak-Quast D., 2002. *Twin Towns on the Border as Laboratories of European Integration*. FIT Discussion Paper no. 4.
- Smith N., 1992. *Geography, difference and the politics of scale*, in: *Postmodernism and the Social Science*, J. Doherty, E. Graham, M. Malek (eds). St Martin's Press, New York.
- Swyngedouw E., 2004. *Scaled geographies: nature place and the politics of scale*, in: *Scale and geographic inquiry*, E. Sheppard, R. McMaster (eds). Blackwell, Oxford.
- Wywiad: Giurgiu, President of the county Council Dimitru Beianu, Romania, Municipal Assistant Miruna Eftimiu, Rumunia, 13.03.2012.
- Wywiad: Görlitz, Bürgermeister Michael Wieler, Niemcy, 04.07.2012.
- Wywiad: Kehl, Leiterin Presse- und Öffentlichkeitsarbeit/Grenzüberschreitende Zusammenarbeit Annette Lipowsky, Niemcy, 16.01.2013.
- Wywiad: Komárno, Prednosta mestského úradu Komárno Štefan Pásztor, Vedúci odboru školstva a kultúry Gabriel Weszelovszky, Slowacja, 19.04.2012.

- Wywiad: Komárom, önkormányzati főtanácsadó (Municipal Senior Adviser) Gábor Radics, Zsófia Hamrák, Węgry, 19.04.2012.
- Wywiad: Laufen (Bayern), Geschäftsleitender Beamter Manfred Niedermeier, Niemcy, 15.06.2012.
- Wywiad: Laufneburg (Baden), Bürgermeister Ulrich Krieger, Niemcy. 13.06.2012.
- Wywiad: Oberndorf (Salzach), Bürgermeister Schröder Peter, Austria, 12.06.2012.
- Wywiad: Rheinfelden (Baden), Oberbürgermeister Eberhard Niethammer, Niemcy 13.06.2012.
- Wywiad: Rheinfelden (Schwiz), Stadtmann Franco Mazzi, Szwajcaria, 13.06.2012.
- Wywiad: Ruse, Director Executive of the Euroregion Danubus Lili Ganceva, Bułgaria, 12.03.2012.
- Wywiad: Strasbourg, European Affairs Officer Jean-Baptist Schiber, Francja, 18.01.2013.
- Wywiad: Štúrovo, Primátor Ján Oravec, Zástupkyňa primátora Kornélia Slabáková, Słowacja, 20.04.2012.
- Wywiad: Zgorzelec, Dział Promocji i Współpracy z Zagranicą Sylwia Makowska, Polska, 20.07.2012.

(CROSS)BORDER TOWNS AS PARTICIPANTS IN THE PROCESS OF EUROPEAN INTEGRATION

Summary. Perceptions of scale change in integration processes make it possible to apply different evaluations of the reasons for integration and its implementation. Border twin towns constitute an interesting case for empirical investigation. Discourse analyses of their administrative structures enables the construction of different models of cross-border collaboration/integration. Integration practice and conflict legacy, among other things, determine this process.

Key words: Border twin towns, border integration, European integration, cross-border relations